

บทวิจารณ์หนังสือ
เรื่อง “การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท:จากศรีลังกาสู่ไทย”
เขียนโดย : กุลวีร์ ประภาพรพิพัฒน์

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
Maechee Kritsana Raksachom

ภาควิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Department of Buddhist Studies, Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

บทนำ

บทความเรื่อง “การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท:จากศรีลังกาสู่ไทย” ตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๘ เนื้อหาทั้งหมดจำนวน ๑๔ หน้า เป็นงานเขียนของ อาจารย์กุลวีร์ ประภาพรพิพัฒน์ ผู้เขียนสำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา)จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ด้วยหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่องแนวคิดและจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับเพศในพุทธศาสนาเถรวาทผู้เขียนได้รับทุนการศึกษาทุนภิกษุณีธรรมัย กบิลสิงห์ และทุนอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันผู้เขียนเป็นอาจารย์และนักวิจัยประจำศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับสตรีเป็นส่วนมาก เช่น บทความเรื่อง “กรรม การกดขี่ และวิถีแห่งความหลุดพ้น” และงานวิจัยเรื่อง “การศึกษา วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเพศวิถีกับพระธาตุในพุทธศาสนาล้านนาไทย” เป็นต้น

สาระสำคัญของเนื้อหา

ผู้เขียนได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของภิกษุณีในประเทศศรีลังกาและพัฒนาการของภิกษุณีในสังคมไทย กล่าวถึงนักวิชาการที่สนับสนุนให้เกิดภิกษุณีในสังคมไทยพร้อมทั้งปัญหาอุปสรรคในการบวชภิกษุณีในสังคมไทย ผู้วิจารณ์จะสรุปเป็นสำนวนของผู้วิจารณ์ดังนี้

๑. พัฒนาการของภิกษุณีสงฆ์ในประเทศไทยศรีลังกา ผู้เขียนได้ปูพื้นความรู้เกี่ยวกับการเข้ามาของภิกษุสงฆ์ที่เข้ามาเกาะลังกากลุ่มแรกคือพระมหินท์และคณะการเข้ามาของพระมหินท์นั้นได้รับการต้อนรับจากพระราชาทเวานัมปิยติสสะในเกาะลังกาตัวแปรสำคัญที่ทำให้ภิกษุณีสงฆ์เกิดขึ้นครั้งแรกในเกาะลังกาคือพระนางอนุฬาซึ่งเป็นพระชายาของน้องชายพระเจ้าทเวานัมปิยติสสะ ประสงค์จะบวชแต่ติดขัด การที่สตรีจะบวชเป็นภิกษุณีได้นั้นต้องบวชจากสงฆ์สองฝ่าย ดังนั้นพระมหินท์จึงส่งข่าวไปหาพระเจ้าอโศก ผู้เป็นกษัตริย์ครองอินเดียในขณะนั้นได้ทราบถึงความประสงค์ กาลต่อมาไม่นานภิกษุณีสงฆ์มิตตาและคณะก็ได้เดินทางเข้ามาภายในเกาะ

ลังกา ทั้งพระมหินท์และพระเถรีสังฆมิตตา เป็นพระโอรสและพระธิดาของพระเจ้าอโศก เหตุการณ์ที่มีภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์เดินทางเข้ามาในเกาะลังกาเกิดขึ้นหลังสังคายนาครั้งที่ ๓ พุทธศตวรรษที่ ๓ นับแต่นั้นมาพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในเกาะลังกา ผู้เขียนได้กล่าวถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดกัลลณียาที่ตั้งอยู่ชานกรุงโคลัมโบรายละเอียดของภาพจิตรกรรมคือ “พระเถรีสังฆมิตตาในมือถือกิ่งพระศรีมหาโพธิ์ขณะเดินทางมาถึงเกาะลังกา” จากการที่ผู้เขียนได้พบแสดมภ์ภาพของพระเถรีสังฆมิตตาและพระเถรีตติกาและได้พูดคุยกับชาวศรีลังกาทำให้ทราบว่าเขาเหล่านั้นรับรู้เรื่องราวของภิกษุณีดั้งนั้นภิกษุณีจึงมีไข่เรื่องใหม่สำหรับชาวศรีลังกา

ผู้เขียนได้กล่าวถึงเกาะลังกาได้ตกอยู่ในการปกครองของกษัตริย์โจฬะแห่งอินเดียใต้ในช่วง พ.ศ.๑๕๗๐ เนื่องจากกษัตริย์โจฬะนับถือศาสนาฮินดูพระองค์จึงทำลายวัดเบียดเบียนภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ทำให้เกือบหมดไปจากเกาะ ภายหลังกษัตริย์วิชัยพาหุได้ขึ้นครองราชย์ช่วง พ.ศ.๒๒๘๒-๒๒๙๐ จึงได้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่ เล่ากันว่าเมื่อสำรวจทั่วเกาะลังกาไม่ปรากฏว่าพบพระภิกษุมีเพียงสามเณรเท่านั้นชื่อว่าสามเณรสรณังกร กษัตริย์ลังกาจึงได้ส่งราชทูตมาสยามขอพระภิกษุสงฆ์ไปบวชสามเณรสรณังกรให้เป็นพระภิกษุ นับแต่นั้นมาพระภิกษุในลังกาจึงเป็นพระนิกายสยามวงศ์ และในขณะนั้นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาไม่มีภิกษุณีสงฆ์จึงทำให้วงศ์ภิกษุณีไม่ได้รับการรื้อฟื้น นอกจากนั้นผู้เขียนยังได้กล่าวถึงภิกษุณีลังกาได้เดินทางไปประเทศจีนเพื่อบวชสตรีชาวจีนให้เป็นภิกษุณี

ใน พ.ศ.๙๗๒ ผู้เขียนจึงสรุปว่าแท้ที่จริงแล้วภิกษุณีมีหายานที่รุ่งเรืองในประเทศจีนนั้นมิใช่มาจากภิกษุณีเถรวาท

พ.ศ.๒๔๔๖ นางสาวแคทเธอริน เดอ อัลวิส สตรีชาวศรีลังกาได้เดินทางไปบวชเป็น “ทศศีลมาตา” ในประเทศพม่า เมื่อเดินทางกลับมาแล้วได้รับการอุปถัมภ์จากภรรยาข้าหลวงชาวอังกฤษโดยการสร้างอารามให้อาศัย นางสาวแคทเธอรินเป็นจุดกำเนิดให้สตรีชาวศรีลังกาเข้ามาบวชจำนวนมากอย่างไรก็ตามรัฐบาลก็ยังไม่รับรองสถานภาพ อันเนื่องจากสถานภาพที่ไม่ชัดเจน ทำให้ทศศีลมาตาได้ทบทวนการบวชแบบดั้งเดิมคือการบวชเป็นภิกษุณีดั้งนั้นรูปแบบการบวชเป็นภิกษุณีจึงได้เริ่มขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๓๑ มีทศศีลมาตาจำนวน ๑๑ รูปเดินทางไปอุปสมบทเป็นภิกษุณีที่วัดซีโหล ลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา อีก ๕ ปีต่อ(พ.ศ.๒๕๓๖)ได้มีการประชุมสตรีชาวพุทธนานาชาติที่ประเทศศรีลังกาจากการประชุมครั้งนี้ได้จุดประกายให้ทศศีลมาตาและสตรีชาวศรีลังกามีความหวังและมุ่งมั่นมากขึ้น ดังนั้นในพ.ศ. ๒๕๓๙ ทศศีลมาตาจำนวน ๑๐ รูปเดินทางไปรับการอุปสมบทที่สาธารณรัฐอินเดียจัดโดยคณะของภิกษุและภิกษุณีชาวเกาหลี จากนั้น พ.ศ.๒๕๔๑ ทศศีลมาตาจำนวน ๒๐ รูปเดินทางไปอุปสมบทที่พุทธคยา ประเทศอินเดียโดยคณะภิกษุณีจากวัดโพท้าวางชานใต้หวันเป็นผู้จัดบวช และในปีเดียวกันนี้พระสมังคคมหาเถระ วัดถ้ำทอง เมืองดัมบุลละประเทศศรีลังกาได้จัดอุปสมบทภิกษุณีปีละ ๒ ครั้งๆละ ๓๐ รูป และพ.ศ. ๒๕๔๓ ทศศีลมาตาจำนวน ๓๐ รูปเดินทางไปอุปสมบทเป็นภิกษุณีที่วัดโพท้าวางชานใต้หวัน

๒. พัฒนาการของภิกษุณีสงฆ์ในประเทศไทย ผู้เขียนได้เล่าย้อนอดีตความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ศรีลังกาและคณะสงฆ์ไทย หลังจากนั้นผู้เขียนได้กล่าวถึงพุทธบริษัทในประเทศไทยมีเพียง ๓ คือ ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ขาดภิกษุณี สตรีที่ต้องการใช้ชีวิตแบบนักบวชจึงเป็นไปได้เพียงแค่มแม่ชีเท่านั้นและสถานภาพของแม่ชียังไม่ชัดเจนทางสังคม จากการศึกษาของกระทรวงมหาดไทยว่าแม่ชีเป็นนักบวชจึงตัดสิทธิในการเลือกตั้งทางการเมือง ส่วนกรมการศาสนาหรือปัจจุบันคือสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติตีความว่าแม่ชีคือคฤหัสถ์ทั้งไม่ยอมรับว่าเป็นนักบวชจึงไม่ได้รับสิทธิประโยชน์และความช่วยเหลือที่นักบวชควรจะได้รับ ผู้เขียนได้สะท้อนภาพที่สังคมมองแม่ชีว่าเป็นแม่ชีขอทานเป็นเพียงคนขายขอบ ผู้เขียนได้แบ่งพัฒนาการของภิกษุณีไทย ๓ ช่วง ผู้เขียนเรียกว่า “คลื่น” คลื่นลูกที่ ๑ เกิดขึ้นใน พ.ศ.๒๔๗๐ ผู้ริเริ่มบวชภิกษุณีและสามเณรีคือนายนรินทร ภาษิตนักการเมืองที่มักวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ผู้บวชคือ สารและจงดี ทั้ง ๒ เป็นลูกสาวของนายนรินทร ภาษิต นอกจากนั้นยังมีสตรีที่บวชพร้อมกันอีก ๖ คน สตรีที่บวชทั้งหมดถูกจับให้สึกและจำคุกช่วงเวลาหนึ่งและปล่อยตัวในเวลาต่อมา ใน พ.ศ.๒๔๗๑คณะสงฆ์ไทยได้ออกประกาศห้ามพระเณรบวชสตรีเป็นสามเณรีและภิกษุณี ผู้เขียนได้มองว่าคลื่นลูกที่ ๑ จบลงอย่างทิ้งหน่อแห่งความขัดแย้งไว้ คลื่นลูกที่ ๒ เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๙ ห่างกันจากคลื่นลูกที่ ๑ เพียง ๒๙ ปี นางวรมัย กบิลสิงห์ได้บวชเป็นแม่ชีห่มเหลืองและภายหลังได้เดินทางไปบวชเป็นภิกษุณีมหายานที่ไต้หวัน การบวชของ

ภิกษุณีวรมัยเป็นเพียงภิกษุณีแต่ไม่ใช่ภิกษุณีสงฆ์เพราะไม่มีมวลชนสนับสนุนและภิกษุณีวรมัยอยู่เพียงคนเดียวท้ายสุดคลื่นลูกที่ ๒ ได้เงียบไป คลื่นลูกที่ ๓ เกิดขึ้น พ.ศ.๒๕๔๔ เมื่อ รศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ อดีตนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้บรรพชาเป็นสามเณรีจากประเทศศรีลังกา และได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีในพ.ศ.๒๕๔๖และ ๒๕๔๘ ตามลำดับมีฉายาว่า “ธัมมนันทา” ชาวพุทธส่วนหนึ่งยอมรับ ชาวพุทธเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะพระสงฆ์และฆราวาสไม่ยอมรับ

๓. ปัญหาเชิงโครงสร้าง

ผู้เขียนได้แบ่งปัญหาเชิงโครงสร้างออกเป็น ๒ ประเด็นคือ ๑.ปัญหาที่เป็นทางการ ๒.ปัญหาที่ไม่เป็นทางการ ผู้เขียนมองว่าสถาบันสงฆ์ที่เป็นหน่วยงานของรัฐเป็นปัญหาทางการ ที่ขัดขวางในการเกิดขึ้นของภิกษุณี โครงสร้างของคณะสงฆ์ไทยมีลักษณะรวมศูนย์ทางอำนาจโดยมีพระสังฆราชเป็นประมุขสูงสุด ผู้เขียนได้กล่าวว่าลักษณะการปกครองรวมศูนย์อำนาจมีข้อดีคือง่ายต่อการปกครอง ส่วนข้อด้อยคือไม่เปิดโอกาสให้ผู้น้อยได้แสดงจุดยืนหรือแสดงทัศนะที่แตกต่างเพราะพระภิกษุสงฆ์จำนวนมากไม่น้อยที่สนับสนุนให้มีภิกษุณีสงฆ์ในประเทศไทย แต่ภิกษุสงฆ์ที่สนับสนุนนั้นไม่กล้าที่จะแสดงตนเกรงในอำนาจของคณะสงฆ์ และปัญหาเรื่องคำสั่งของสมเด็จพระสังฆราช กรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์เรื่อง “ห้ามพระเณรไม่ให้บวชหญิงเป็นบรรพชิต” สั่ง ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๔๗๑ เป็นคำสั่งห้ามพระเณรทุกนิกายบวชสตรีเป็นสามเณรีและภิกษุณี อันเนื่องมาจากคำสั่งนี้จึงทำให้สตรีไทยเดินทางไปบวชเป็นสามเณรีและภิกษุณีในประเทศศรีลังกา

ผู้เขียนมองว่าคำสั่งนี้นอกจากจะรื้อถอนสิทธิของภิกษุไทยโดยไม่ให้เป็นอุปัชฌาย์บวชสตรีแล้วยังเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับสตรีไทยที่ปรารถนาจะใช้ชีวิตนักรบวช ผู้เขียนได้กล่าวว่า “ภิกษุณีที่เป็น ปวัตตินีมิใช่อุปัชฌาย์” โดยอ้างอิงภิกษุณีธัมมันทา ผู้เขียนได้อธิบายว่าปวัตตินีมีหน้าที่เพียงสอบสวนอันตรายภิกษุธรรมเท่านั้น ส่วนอุปัชฌาย์หมายถึงภิกษุผู้เป็นประธานในการบวชให้สตรี

ผู้เขียนมองว่าสังคมไทยมีความเข้าใจว่า “ภิกษุณีหมดสาบสูญไปขาดเชื้อสายมานานแล้ว” สาเหตุที่เชื่อเช่นนี้เพราะมีข้อมูลเกี่ยวกับภิกษุณียังไม่ครอบคลุมควรหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการสืบทอดวงศ์ของภิกษุณีจากเอกสารภาษาอังกฤษที่ให้ข้อมูลที่เป็นอย่างยิ่งมีการสืบทอดสืบมา ผู้เขียนได้ยกประเด็นแต่ละประเด็นของคำสั่งสมเด็จพระสังฆราชที่ห้ามภิกษุบวชให้สตรีเป็นสามเณรมาอภิปรายว่าเป็น คำสั่งที่ขัดต่อข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเป็นคำสั่งที่เป็นโมฆะ แท้ที่จริงแล้วพระพุทธเจ้าต่างหากที่เป็นผู้อนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณีได้ พระพุทธเจ้ายังไม่เคยบัญญัติห้ามภิกษุสามเณรบวชสตรีเลย การที่สมเด็จพระสังฆราชออกคำสั่งห้ามพระเณรบวชสตรีเป็นบรรพชิตนี้ถือว่าบัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติ ผู้เขียนมองว่าการที่มีผู้มีความเห็นว่าการบวชภิกษุณีสงฆ์ต้องอาศัยสงฆ์สองฝ่ายทั้งจากฝ่ายภิกษุและภิกษุณีในเมื่อพุทธศาสนาเถรวาทไม่มีภิกษุณีสงฆ์แล้วจึงไม่สามารถบวชสตรีเป็นภิกษุณีได้ ถือว่าเป็นความเห็นที่ไม่ถูกต้อง เพราะว่าภิกษุณีเป็นสิ่งมีชีวิตทางสังคมเกิดขึ้นจากการตกลงร่วมกันของสังคมหนึ่งๆที่อนุญาตให้คนกลุ่มหนึ่งมีวิถีชีวิตที่

แตกต่างได้ ผู้เขียนได้อ้างถึงงานวิทยานิพนธ์ของนางระเบียบรัตน์ พงษ์พานิชที่ศึกษาเรื่องภิกษุณีซึ่งพบว่า คำสั่งของสมเด็จพระสังฆราชกรมหลวงชินวราลริวิวัฒน์ เกิดขึ้นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และถูกนำมายืนยันว่ายังมีผลบังคับใช้เป็นคำสั่งที่ขัดต่อหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศว่าด้วยเสรีภาพทางศาสนา คณะสงฆ์ให้เหตุผลว่าเรื่องของศาสนจักร ฝ่ายอาณาจักรไม่ควรมาเกี่ยวข้อง สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าให้คณะสงฆ์คล้ายตามกฎหมายบ้านเมือง

ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการ คือปัญหาการปิดกั้นทางความคิด ผู้เขียนเข้าใจความคิดของคนไทยที่ว่าประเทศไทยไม่เคยมีภิกษุณี และเป็นเรื่องยากที่จะให้สังคมยอมรับจึงต้องอาศัยกาลเวลาในการทำความเข้าใจ ถึงแม้ภิกษุณีจะเป็นเรื่องใหม่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเกิดขึ้นไม่ได้ ปัญหาเรื่องการอคติทางนิกาย ผู้เขียนมองว่าชาวไทยพุทธเถรวาทสายอนุรักษนิยมมักไม่ยอมรับนักบวชสายมหายานด้วยว่าสายมหายานไม่เคร่งครัดเรื่องพระวินัย ผู้เขียนย้ำว่านักบวชสายมหายานได้รับการบวชจากสายเถรวาทนั่นเองยิ่งไปกว่านั้นภิกษุณีสายมหายานมีศีลมากกว่าภิกษุณีสายเถรวาท ผู้เขียนได้ยกพระภิกษุรูปหนึ่งย่านปทุมธานีได้สอนลูกศิษย์เกี่ยวกับการเกิดเป็นสตรีถือว่ามิบุญน้อยบวชเป็นพระไม่ได้ฉะนั้นต้องทำบุญให้มาก คำสอนเหล่านี้ได้ต่อกัย้อคติทางเพศที่สอนกันมาก่อนหน้านี้ว่า “เกิดเป็นสตรีเพราะผิดศีลข้อ ๓” ผู้เขียนมีความเห็นว่าถ้าไม่มีมนุษย์ผิดศีลข้อ ๓ ก็ไม่มีใครเกิดเป็นสตรีและเมื่อไม่มีสตรีสิ่งๆที่เรียกว่ามนุษย์คงถึงกาลอวสาน อุดมการณ์

แบบปิตาธิปไตยยังทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผังรากลึกในพุทธศาสนาแบบไทยนำไปสู่ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมที่มีลักษณะไม่สร้างสรรค์แฝงด้วยอคติทางเพศ ยิ่งร้ายกว่านั้นสตรีในสังคมไทยถูกหล่อหลอมให้มีความเชื่อว่าตนเองเป็นเพศที่ต่ำ มีมลทิน ความเชื่อเช่นนี้ถือเป็นอุปสรรคในการเกิดขึ้นของภิกษุณีในสังคมไทยจากความเชื่อเหล่านี้ทำให้พระภิกษุและแม่ชีเห็นว่าการอยากบวชเป็นภิกษุณีเป็นกิเลสตัณหาแต่ถ้าบุรุษบวชเป็นพระเห็นว่าเป็นกิเลสตัณหาหรือไม่และทำไมการบวชของพระจึงเห็นว่าเป็นธรรมฉันทะ แต่การบวชของสตรีเป็นกิเลสตัณหา สังคมไทยเป็นสังคมทวิมาตรฐาน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนกล่าวว่าอันที่จริงมีพระสงฆ์ไทยรูปหนึ่งสนับสนุนอยากให้มีภิกษุณีในสังคมไทยพร้อมให้ข้อคิดว่าสังคมที่เจริญเท่านั้นจึงจะเกิดรูปแบบนักบวช ผู้เขียนมองว่าความเห็นลักษณะนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของอับราฮัม เอช มาสโลว์ที่ว่าความต้องการตระหนักรู้ในตนเองอันเป็นความต้องการด้านศักยภาพและจิตวิญญาณ ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยเริ่มมีตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๔ ถึงปัจจุบันนี้ปริมาณยังไม่เพิ่มอันเนื่องมาจากปัญหาเชิงโครงสร้างที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการผู้เขียนมองว่าการเติบโตของภิกษุณีในสังคมไทยไม่ควรปล่อยตามมีตามเกิด ผู้เขียนได้อ้างถึงพระสงฆ์และนักวิชาการที่สนับสนุนการให้มีภิกษุณีคือ พระศรีปริยัติโมลี(สมชัย กุศลจิตโต) พระไพศาล วิสาโล และดร.ทวีวัฒน์ ปุณฺณทริภวัฑน์ ข้อความที่สนับสนุนคือ พุทธศาสนาแบบไทยในอนาคต

ต้องเปิดพื้นที่ให้แก่สตรีมากขึ้น ควรสนับสนุนให้เด็กหญิงสามารถบวชเรียนได้ไม่ควรปล่อยให้เด็กหญิงเข้าสู่ตลาดแรงงานตั้งแต่วัยเยาว์ เพราะเป็นช่องให้ผู้ไม่หวังดีชักนำเด็กหญิงเข้าสู่ธุรกิจการค้าบริการทางเพศ สังคมไทยควรเป็นสังคมที่มีภิกษุณีมากกว่าโสเภณี ผู้เขียนย้ำว่าควรสนับสนุนให้ภิกษุณีเกิดขึ้นในสังคมไทยเพื่อให้ครบพุทธบริษัททั้ง ๔

บทวิจารณ์

ผู้วิจารณ์มีความเห็นว่าบทความนี้เนื้อหาที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับนักวิชาการและผู้สนใจทั่วไปเป็นการปูพื้นความรู้เกี่ยวกับภิกษุณีในประเทศศรีลังกาและเรียงลำดับพัฒนาการของภิกษุณีในสังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาที่ล้มลุกคลุกคลานผ่านกาลเวลาทั้งหมด ๓ ช่วง

ผู้เขียนแสดงถึงความมุ่งมั่นในการที่จะผลักดันให้ชุมชนภิกษุณีเกิดขึ้นเพื่อรับรองสตรีในสังคมไทยท่ามกลางกระแสสนับสนุนและคัดค้าน ผู้วิจารณ์มองว่าองค์ความรู้จากบทความนี้ถึงแม้ว่าไม่ใช่องค์ความรู้ใหม่แต่ก็เป็นสิ่งสำคัญในการที่สตรีไทยผู้สนใจเกี่ยวกับภิกษุณีจะได้ทบทวนอดีตเพื่อพัฒนาปัจจุบันอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตามบทความนี้ยังมีความไม่สมบูรณ์ด้านข้อมูลบางประเด็นเช่นประเด็นที่ผู้เขียนยกคำติความของภิกษุณีธัมมนันทา(รศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์)เกี่ยวกับข้อความว่า “ภิกษุณีที่เป็น ปวัตตินี ไม่ใช่อุปัชฌาย์” และว่า “ภิกษุณีที่เป็นประธานการสอบสวนอันตรายกธรรมเรียกว่า ‘ปวัตตินี’ ส่วน ‘อุปัชฌาย์’ หมายถึง ‘ภิกษุ’ผู้เป็นประธานในการบวช” เป็นที่น่าเสียดายว่า

ผู้เขียนไม่ได้ทบทวนข้อมูลในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิและมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจารณ์จึงนำคำอธิบายเกี่ยวกับ “ปวัตตินี” จากภิกษุณีวิภังค์เล่มที่ ๓ ข้อ ๑๑๑๑-๑๑๑๓ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับปวัตตินี เริ่มจากข้อความภาษาบาลีว่า “ปวัตตินี นามอุปัชฌายา วุจจติ ถอตความเป็นภาษาไทยว่า “ที่เรียกว่าปวัตตินีพระพุทธเจ้าตรัสหมายถึงภิกษุณีอุปัชฌาย์” จากข้อความในภิกษุณีวิภังค์นี้จะเห็นได้ว่าคำว่าปวัตตินีเป็นคำเรียกอุปัชฌาย์ฝ่ายภิกษุณีนั่นเอง

ผู้วิจารณ์ได้พบข้อความจากไตรปิฎกเกี่ยวกับการสอบถามอันตรายกธรรมของภิกษุณีซึ่งประธานสอบสวนอันตรายกธรรมนั้นเป็นภิกษุณีรูปไหนก็ได้ที่เฉลียวฉลาดที่ได้รับการแต่งตั้งโดยตนเองแต่งตั้งตนเองหรือภิกษุณีรูปอื่นเป็นผู้แต่งตั้งก็ได้ ผู้วิจารณ์ขอนำข้อความในภิกษุณีวิภังค์เกี่ยวกับผู้สอบถามอันตรายกธรรมดังนี้ “ตนเองแต่งตั้งตนเองคือภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถฟังประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยด้วยญัตติกรรมวาจาว่า แม่เจ้าขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าผู้มีชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ ถ้าสงฆ์พร้อมแล้วข้าพเจ้าชื่อนี้จะสอนซ่อมผู้มีชื่อนี้ อย่างนี้ชื่อว่าตนเองแต่งตั้งตนเอง ส่วนภิกษุณีรูปหนึ่งแต่งตั้งภิกษุณีอีกรูปหนึ่ง คือภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถฟังประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยด้วยญัตติกรรมวาจาว่า แม่เจ้าขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าผู้มีชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ถ้าสงฆ์พร้อมแล้วภิกษุณีทั้งหลายชื่อนี้ฟังสอนซ่อมผู้มีชื่อนี้ อย่างนี้ ชื่อว่าภิกษุณีอื่นแต่งตั้งภิกษุณีอื่น” จากข้อความในภิกษุณีวิภังค์นี้จะเห็นว่าภิกษุณีที่เป็นประธานสอบสวนอันตรายกธรรมเป็นภิกษุณีที่ได้รับการแต่งตั้งโดยตนเองหรือ

แต่งตั้งโดยภิกษุณีรูปอื่นซึ่งไม่ใช่คนเดียวกับปวัตตินี และในขณะที่บวชนั้นภิกษุณีที่สอบถามอันตรายกธรรมของผู้จะบวชได้ถามอันตรายกธรรมทั้งหมด ๒๔ ข้อและในข้อที่ ๒๔ นั้นถามเกี่ยวกับชื่อของปวัตตินีตั้งข้อความในภิกษุณีชั้นธกะข้อที่ ๔๒๔ ว่า “ปวัตตินีของเธอชื่ออะไร” ผู้วิจารณ์กำลังจะบอกว่าปวัตตินีไม่ได้ทำหน้าที่ สวดสอบถามอันตรายกธรรมของผู้จะบวช

ผู้วิจารณ์สรุปขั้นตอนการบวชภิกษุณีจากภิกษุณีชั้นธกะเพื่อประกอบการวิจารณ์ดังนี้ “ต้องบวชจากภิกษุณีสงฆ์ก่อน เพราะมีคำขอบวชต่อภิกษุณีสงฆ์ ๓ ครั้ง หลังจากนั้นภิกษุณีผู้ฉลาดจะสอบถามอันตรายกธรรมของผู้จะบวชเมื่อสอบถามเสร็จเรียบร้อยแล้วภิกษุณีผู้ฉลาดฟังประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจารับรองการบวชพร้อมทั้งบอกชื่อปวัตตินี การบวชจากภิกษุณีสงฆ์ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญเพราะได้เอ่ยชื่อปวัตตินีของผู้จะบวช หลังจากนั้นปวัตตินีจะนำภิกษุณีที่บวชแล้วจากภิกษุณีสงฆ์ไปขอบวชกับภิกษุสงฆ์เมื่อไปขอบวชจากภิกษุสงฆ์เป็นที่น่าสังเกตว่าภิกษุสงฆ์จะสวดประกาศบอกชื่อปวัตตินี(อุปัชฌาย์)ฝ่ายภิกษุณีเท่านั้นไม่ได้ระบุชื่อภิกษุที่เป็นอุปัชฌาย์

ผู้วิจารณ์มองว่าพระสงฆ์ในประเทศไทยยังไม่อนุญาตให้มีภิกษุณีอันเนื่องมาจากการยึดหลักพระวินัยและปฏิบัติตามการสังคายนาครั้งที่ ๑ อย่างเคร่งครัดคือภิกษุณีเถรวาทต้องบวชจากปวัตตินีและคนปุโรหิตที่เป็นเถรวาทที่ยังคงสืบเนื่องมาจากสมัยพุทธกาลเท่านั้น ถึงแม้ว่าภิกษุณีเถรวาทจะเคยไปบวชให้สตรีในประเทศจีนกาลภายหลังได้เป็นมหายาน เมื่อภิกษุณีเถรวาทหมดไป

ภิกษุณีมหายานจะมาเป็นปวัตตินีและคณปุระ
กะบวชให้สตรีทั้งหลายเป็นภิกษุณีเถรวาท
ไม่ได้ไม่จัดว่าเป็นภิกษุณีที่เกิดในธรรมเนียม
เถรวาท จึงมีวลีที่กล่าวว่่ววงศ์ของภิกษุณี
ดั้งเดิมที่เคยมีในสมัยพุทธกาลได้สูญสิ้นแล้ว

ความสรุป

ท่ามกลางกระแสสังคมที่ทั้ง
ยอมรับและไม่ยอมรับภิกษุณีแต่ถ้าภิกษุณีย์ดี

มันดำรงตนให้เป็นที่พึ่งของสังคมไทยเป็น
ทางเลือกในการใช้ชีวิตในทางธรรมของสตรี
ไทยท้ายที่สุดแล้วสังคมก็จะยอมรับไปเอง ผู้
วิจารณ์ขอชื่นชมและเป็นกำลังใจให้กับงานชิ้น
นี้ด้วยความจริงใจในความพยายามที่จะเป็น
กระบอกเสียงให้สตรีในการบวชเป็นภิกษุณีซึ่ง
แน่นอนว่าในระหว่างทางต้องพบอุปสรรคอัน
เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ไม่มีอะไรสมบูรณ์แบบ
ในโลกนี้

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระวินัยปิฎก ภิกษุณีวิภังค์** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระวินัยปิฎก จุฬวรรค** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระวินัยปิฎก ภิกษุณีวิภังค** ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การศาสนา.๒๕๑๓.

กุลวีร์ ประภาพรพิพัฒน์. **การต่อสู้ของภิกษุณีสงฆ์เถรวาท:จากศรีลังกาสู่ไทย**.วารสารพุทธ
ศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม
๒๕๔๘.

